ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІЧНОЇ ТА ВІКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ
ЛАБОРАТОРІЯ «ПСИХОГЕНЕЗА ОСОБИСТОСТІ»

Ψ

Психогенеза особистості: норма і девіація

ЛУЦЬК - 2023

УДК 159.922.6

Рекомендовано до друку вченою радою факультету психології (протокол № 6 від 5 квітня 2023 року)

Психогенеза особистості: норма і девіація : збірник наукових статей і тез. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2023. 226 с.

Рецензенти :

*Ковальчук Зоряна**,** доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теоретичної психології Львівського державного університету внутрішніх справ* ***Токарева Наталія,*** *доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри загальної та вікової психології Криворізького державного педагогічного університету*

Редакційна колегія:

Ярослав Гошовський - доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Волинського національного університету імені Лесі Українки (*головний редактор);*

Дарія Гошовська - кандидат психологічних наук., доцент кафедри педагогічної та вікової психології Волинського національного університету імені Лесі Українки (*член редакційної колегії*);

Оксана Іванашко - кандидат психологічних наук., доцент кафедри педагогічної та вікової психології Волинського національного університету імені Лесі Українки (*член редакційної колегії*);

У збірнику опубліковано результати науково-психологічних досліджень вікового і соціального розвитку особистості. Особливості життєвого шляху людини висвітлені крізь призму нормативної та девіантної психогенези.

За зміст публікації та достовірність даних відповідальність несе автор згідно з кодексом академічної доброчесності.

ЗМІСТ

Гошовський Ярослав. *Депривована самосвідомість особистості* ..6

Щербан Тетяна, Брецко Ірина. *Особливості виникнення харчової залежності в юнацькому віці.* 12

Варга Вікторія. *Особливості формування егоцентризму у молодших школярів* 17

Воронова Ольга, Барчій Магдалина**.** *До проблеми резильєнтності особистості в умовах воєнного часу* 22

Гайдучик Петро. *Особливості використання адаптивної фізичної культури для дітей з особливими потребами розвитку* 25

Гошовська Дарія. *Особливості використання технік зцілення під час переживання травми* 31

Іванашко Оксана *Неформальна освіта як засіб особистісного зростання майбутнього фахівця* 36

Іванюк Іванна. *Соціальна депривація людей з інвалідністю: причини та шляхи її зменшення* 40

Кульчицька Анна. *Життєві стратегії та перспективи майбутніх психологів* 44

Розмирська Юлія**.** *Передумови та особливості профілактики насильства у молодіжному середовищі* 48

Ямчук Таїса, Долинай Маріанна. *Сучасні технології мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку* 51

Бабій Микола, Татарин Олег. *Гендерні особливості життєвих перспектив старшокласників* 55

Барчі Беата, Мензак Альона. *Психологічні особливості особистості у ситуації безробіття* 60

Бондарєва Юлія, Розмирська Юлія *Подолання тривожності у дітей-переселенців з особливими освітніми потребами: тренінгова програма* 64

Борисюк Марія, Гошовська Дарія. *Організація інклюзивної освіти під час війни в Україні* 69

самосвідомості, на психічній захищеності. Узагальнюючи, зазначимо. що різновидова деривація виступає негативним чинником життєдіяльності особистості, блокуючи насамперед її інтенції до самоусвідомлення та самореалізації в життєво важливих особистісних соціопросторах. Застосування ревіталізаційних психотехнологій дає можливість знизити дискомфортний і деструктивний тиск численних обмежень на психогенезу особистості.

Список використаних джерел

1. Гошовська Д. (2021). Психогенеза фемінінної самоакцептації дівчаток-підлітків: монографія. Луцьк : ПП Іванюк В.П., 354.
2. Гошовський Я. (2008). *Ресоціалізація депривованої особистості: монографія.* Дрогобич: Коло
3. Макогончук Є. (2015). Депривований образ Я та специфіка гандикапізму в умовах пенітенціарного закладу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Психологічні науки.* 1(1), 144-149.
4. Мудрак І. (2014). *Психологічні особливості тривожності депривованих підлітків-колоністів : монографія*. Луцьк.

Тетяна Щербан,
доктор психологічних наук, професор, ректор Мукачівського державного університету
Ірина Брецко,
кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Мукачівського державного університету

ОСОБЛИВОСТІ ВИНИКНЕННЯ ХАРЧОВОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Для того щоб задовільнити фізіологічні потреби, людині потрібна їжа. Прийом страв може бути не лише угамування голоду , але це ще відчуття смаку (солоне, гірке, солодке, гостре), відчуття запаху та одне з немало важливих це вигляд (естетично чи не прибавливо). Фізіологічними координатами харчової поведінки виступають такі категорії як голод та насичення. Голод – сукупність неприємних переживань, які полягають у відчутті

порожнечі й спазмів у шлунку та в інстинктивному відчутті необхідності поїсти [5].

Під поняттям «насичення» розуміється не тільки зняття почуття голоду, але й відчуття задоволення, повноти в шлунку після приймання їжі. Поступово це відчуття вгасає. У насиченні істотну роль відіграють психологічні фактори, наприклад, звичка їсти мало або багато, у певний час і т.д. [1].

Вплив оцінки однолітків на ставлення до свого тіла зазначав Р. Бернс. Хлопці та дівчата юнацького віку особливо чутливі та часто порівнюють свою зовнішність з зовнішністю оточуючих. Їм важливо знати, наскільки їхнє тіло відповідає заданому стереотипному образу маскулінності та фемінності. При цьому юнацьке розуміння краси частіше всього завищенні та нереалістичне [4].

Страх перед їжею може бути одним з простіших ознак у юнаків, який може розвинути розлад харчової поведінки, виражений як нервову анорексію або нервову булемію. Люди, які бояться вживати їжу з високим вмістом жиру, можуть дізнатися, що вони можуть контролювати своє занепокоєння, просто уникаючи таких видів їжі взагалі. Цей процес навчання шляхом уникнення відомий як «негативне підкріплення».

До факторів які можуть викликати харчову залежність відносяться:

- Сімейні відносини;
- Завершення підліткового віку;
- Спілкування та схвалення інших;
- Формування образу «Я»;
- Стрес;
- Внутрішньо-особистісні конфлікти.

Один із немалих аспектів, що впливає на харчову поведінку юнаків, це середа батьків, які в змозі викликати порушення. При порушенні харчової поведінки, тобто зв’язані з відмовою від їжі виникає у тих підлітків, яких батьки гіперопікали або контролювали в усьому. А навпаки, діти які мали дефіцит уваги, особливо зі сторони матері, у них проблеми з компульсивним

переїданням та булемією. При цьому підлітки за рахунок потреби «подобатися» батькам, добре вчаться та не заподіюють інших проблем [2]. Саме через нестачу уваги або конфлікти з рідними у юнаків може розвиватися порушення харчової поведінки.

Також з немало важливим фактором являється Я-концепція, яка забезпечує внутрішню боротьбу людини та узгодженість себе із собою, яка врегульовує поведінку, характер, діяльність.

Я- концепція – це динамічна система уявлень людини про саму себе, що містить:

а) усвідомлення своїх фізичних, інтелектуальних та інших властивостей;

б) самооцінку;

в) суб'єктивне сприйняття особистістю чинників, які впливають на неї.

Розуміння Я-концепції як сукупності установок «на себе» зафіксовано Р. Бернсом [2].

У відповідності з цим виділяють, три елемента установки (когнітивний, емоційний і поведінковий) стосовно Я- концепції конкретизується наступним чином:

- Образ Я-уявлення індивіда про себе самого (когнітивна складова).

Самооцінка – афективна оцінка цього уявлення, яка може мати різну інтенсивність, оскільки конкретні риси образу Я можуть викликати більш чи менш сильні емоції, пов'язані з їх прийняттям чи засудженням. Низька самооцінка є, по суті, загальним місцем і фактором ризику розвитку самих різних розладів і неврозів. Проте в порушеннях харчової поведінки даний феномен відіграє особливу роль.

- Потенційна поведінкова реакція, тобто ті конкретні дії, які можуть бути викликані образом «Я» та самооцінкою [3].

Також до факторів , що викликається харчову залежність відноситься стрес. Стрес – це такий стан індивіда, що виникає як відповідь на різноманітні екстремальні види впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, що виводять із рівноваги фізичні чи психологічні функції людини [2].

У вирішенні соціогенних конфліктів механізми захисту функціонують як вроджені задатки та як продукти індивідуального досвіду мимовільного навчання. Сформовано уявлення про те, що репертуар захисних механізмів індивідуальний і характеризує рівень адаптованості особистості [3].

Синтезовані тлумачення змісту 16-ти механізмів психологічного захисту, які мають місце при переживанні внутрішньоособистісного конфлікту, дав Р. Плутчік:

1. Регресія – повернення в стані стресу до ранніх або більш незрілих патернів поведінки й задоволення.

2. Заперечення – відсутність усвідомлення певних подій, елементів життєвого досвіду або хворобливих почуттів.

3. Проекція – несвідоме відображення власних неприйнятних думок, властивостей або бажань через приписування їх іншим людям.

4. Заміщення – вивільнення прихованих емоцій (зазвичай гніву) на предмети, тварин або людей, які сприймаються як менш небезпечні для індивіда, ніж ті, які насправді викликали емоції.

5. Компенсація – інтенсивна спроба виправити або знайти належну заміну реальній або уявній, фізичній або психологічній неспроможності.

6. Рухова активність – зниження занепокоєння, викликаного забороною спонукання, шляхом розв’язання його прямого або непрямого вираження без розвитку почуття провини.

7. Фантазія – утеча в уяву з метою відходу від реальних проблем або для запобігання конфлікту.

8. Ідентифікація – несвідоме моделювання відносин і поведінки іншої особи як шлях до підвищення самоцінності або подолання можливого розділення або втрати.

9. Інтелектуалізація – несвідомий контроль над емоціями й спонуканнями через надмірне покладання на раціональне тлумачення подій.

10. Інтроекція – присвоєння цінностей, стандартів або рис характеру інших людей для попередження конфліктів або небезпек із їхнього боку.

11. Ізоляція – емоційне сприйняття ситуацій, які травмують, або спогад про них без природного почуття тривоги, пов’язаного з ним.

12. Витіснення – виключення зі свідомості розуміння або досвіду й пов’язаних із ним емоцій.

13. Сублімація – задоволення інстинктивного або неприйнятного почуття (особливо сексуального або агресивного), яке витісняється завдяки здійсненню соціально дозволених і підтримуваних альтернатив.

14. Анулювання – поведінка або мислення, що сприяють символічному зведенню нанівець попереднього поведінкового акту або думки, які супроводжуються сильним занепокоєнням або почуттям провини.

15. Раціоналізація – знаходження правдоподібних причин для виправдання дій, викликаних придуманими, неприйнятними почуттями.

16. Формування реакції – попередження виражень неприйнятних бажань, особливо сексуальних або агресивних, шляхом вияву протилежного ставлення й поведінки [5].

Такі діти, втім, як і дорослі з подібними особливостями, відчувають сильні страждання, а також почуття безсилля і безпорадності перед своїми емоціями, які їх захоплюють. У даній ситуації ризик розвитку порушень харчування також високий. Це пов'язано, по-перше, з тим, що їжа, особливо солодка і рясна, дає тимчасове відчуття полегшення страждання. Відомо, що метаболіти глюкози використовуються для синтезу серотоніну і солодке дає короткострокове зміна фону настрою. Однак при регулярній цукротерапії неминуче починає збільшуватися вагу. Це, у свою чергу, провокує підлітка, з одного боку, на пошук засобу зниження ваги, а з іншого - знижує фон настрою. Таким чином може сформуватися замкнуте коло, причиною якого є специфіка емоційної сфери, а результатом може стати булімія, анорексія або компульсивне переїдання [4].

Список використаних джерел

1. Абсалямова Л. М. Психологічне дослідження проблем харчової поведінки у жінок. Науковий вісник Херсонського державного університету: Збірник наукових праць. Серія «Психологічні науки». Вип. 5. Т. 1. Херсон, 2016. С. 7–12.
2. Герасімова Н. Є. Внутрішньо - особистісні конфлікти в процесі соціальної адаптації студентів до умов вищих навчальних закладів: Дисертація канд. Психол. Наук. К., 2004. С.41-44.
3. Наугольник Л. Б. Психологія стресу: курс лекцій. Львів: Ліга-Прес, 2013. 130 с.
4. Павелків Р. В. Вікова психологія: Навч.посіб.:Кондор, Київ, 2015. С. 93
5. Ridder D. Gender, stress, and coping: Do women handle stressful situations differently from men? / D. Ridder // L. Sher & J. S. St. Lawrence (Eds.), Women, health, and the mind. – New York: Wiley, 2000. P. 115–135.

Вікторія Варга,

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Мукачівського державного університету

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕГОЦЕНТРИЗМУ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У залежності від сфери прояву егоцентризм, як складне явище, може бути розглянутий у декількох формах – індивідуально та соціально обумовлених. До індивідуально обумовлених форм егоцентризму особистості ми відносимо такі форми, які залежать, більшою мірою, від індивідуальних психофізіологічних та психологічних особливостей особистості: когнітивний, емоційний, комунікативний та моральний егоцентризм. До соціально обумовлених, групових форм егоцентризму належать форми, які більшою мірою залежать від особливостей соціалізації особистості, соціальної групи та місця, яке займає особистість в системі суспільних, професійних відносин. Серед даних форм егоцентризму особистості можна виділити: гендерний, віковий, статусний, етнічний, ідеологічний та професійний егоцентризм.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26
тел./факс +380-3131-21109
Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua
E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua
Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: http://dspace.msu.edu.ua:8080
Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: http://msu.edu.ua/library/